

Peter van Duijvenboden & Desirée van der Zander
Stichting Lezen Nederland
Contact: *pvanDuijvenboden@lezen.nl*
dvanderzander@stichtinglezen.nl

Leesbevordering als succesnummer

1. Inleiding

Uit onderzoeken naar lezen en ervaringen met leesbevordering in de praktijk komt naar voren welke condities ertoe bijdragen dat een kind een blijvende lezer kan worden. Deze condities met betrekking tot 'leesomgeving', 'leesactiviteiten' en 'differentiatie' kunnen worden bestempeld als de succesfactoren van leesbevordering. Deze zijn richtinggevend voor geslaagd leesbevorderingsbeleid. Leesbevordering heeft de meeste kans op slagen als het deel uitmaakt van een structureel beleid dat gedragen wordt door het lerarenteam, het management en het bestuur van een school. Essentiële elementen daarbij zijn 'budgettering', 'coördinatie' en 'evaluatie'.

Stichting Lezen onderscheidt een aantal ingrediënten die ertoe bijdragen dat kinderen enthousiast worden én blijven voor het lezen van kinder- en jeugdboeken en (jongeren)literatuur. Deze zijn in te delen in drie aandachtsgebieden:

1. de leesomgeving;
2. de leesactiviteiten;
3. differentiatie.

2. De leesomgeving

Om leerlingen in de gelegenheid te stellen om te gaan lezen, is het belangrijk dat scholen een voldoende aanbod aan boeken hebben. Die boekencollectie moet aantrekkelijk, toegankelijk en actueel zijn en aansluiten bij verschillende interesses en leesniveaus. Niet elke leerling doorgroondt met gemak het ruime boekenaanbod. Voor een succesvolle leescarrière zijn daarom volwassenen nodig die fungeren als coach en gids. Leerkrachten, bijvoorbeeld, die niet alleen op de hoogte zijn van mooie en interessante jeugdboeken en zelf enthousiast zijn voor lezen, maar die ook weten welke interesses hun leerlingen hebben. Een dergelijke attitude en deskundigheid vraagt professionalisering op het gebied van leesbevordering, zowel voor gediplomeerde leraren als voor leraren-in-opleiding.

Leraren mogen dan een grote invloed hebben op het leesgedrag van kinderen, de leesopvoeding van ouders heeft nog een veel grotere impact. Het geven van goede voorlichting over het belang van lezen en leesbevordering door de school aan ouders is evident. U kunt daarbij bijvoorbeeld denken aan een nieuwsbrief of een ouderavond over dit onderwerp. Uitgebreide achtergrondinformatie over (het belang van) lezen kunt u vinden op leesmonitor.nu. Maar ook praktische informatie over recent verschenen boeken is voor ouders bruikbaar.

Van invloed op het leesgedrag zijn ook de leeftijdsgenoten. Dit wetende, kunnen leraren daar tijdens hun lessen op inspelen door ruimte in te bouwen voor bijvoorbeeld boekpromotie door leerlingen, door het houden van boekgesprekken in de klas en het organiseren van leesclubs.

3. De leesactiviteiten

Stichting Lezen bevordert vooral het zogenaamde ‘immersieve lezen’, waarbij de lezer voor langere tijd opgaat in de wereld van het boek. Daarmee leren kinderen aandacht en concentratie op te bouwen. Boeken bieden daarnaast een gelegenheid om werelden te ontdekken buiten de eigen realiteit en om te reflecteren op die realiteit. Daar is tijd en rust voor nodig en die zijn soms lastig te vinden in de overvolle schoolprogramma's. Dat is spijtig, want activiteiten zoals ‘voorlezen’ en ‘vrij lezen’ zijn belangrijke succesfactoren voor leesbevordering.

Door voor te lezen, geeft de leraar het goede voorbeeld. Voorlezen biedt leerlingen gelegenheid om kennis te maken met en toegang te krijgen tot boeken die ze nog niet kunnen lezen of waaraan ze nog niet toe zijn. Het sluit in die zin goed aan bij de ‘zone van de naaste ontwikkeling’. Dat geldt voor de allerjongsten, maar ook voor leerlingen in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Leraren die regelmatig voorlezen kennen uit ervaring de boekpromotionele kracht van voorlezen. Die waarde is zo groot dat voorlezen niet alleen een activiteit kan zijn voor even tussendoor, maar ook structureel en met grote regelmaat zou moeten worden ingezet.

Dat geldt ook voor vrij lezen. Er zijn diverse initiatieven waarbij op school, op vaste momenten in de week, zowel leraren als leerlingen een zelfgekozen boek, krant of tijdschrift lezen. Dat vrije lezen heeft, naast een gunstige invloed op de leesvaardigheid, ook een positieve invloed op de leesmotivatie. Dat leidt tot vaker lezen voor het plezier – niet alleen op school, maar ook in de vrije tijd. Idealiter zouden kinderen ten minste twintig minuten aaneengesloten moeten kunnen lezen om zich zo op het verhaal te kunnen concentreren. Bij vrij lezen is het voorbeeldgedrag van leraren maatgevend.

Positieve ervaringen opdoen met boeken is cruciaal om lezer te kunnen worden. Lezen over dingen die ze interessant vinden, leidt bij kinderen doorgaans tot een positieve leeservaring, evenals het nadenken en praten over boeken. Een goed gesprek over boeken heeft alles te maken met een open gesprek waarin de leesbeleving van de leerling centraal staat en waarin veel ruimte voor de leerling wordt gecreëerd, zoals bijvoorbeeld de Britse auteur en boekpromotor Aidan Chambers dat voorstaat in zijn boek *Leespraat*.

4. Differentiatie

Omdat geen enkele leerling gelijk is, vereisen lezen en leesbevordering een gedifferentieerde aanpak. Daarbij spelen vier aspecten een rol:

1. *leesmotivatie*: de mate waarin een leerling gemotiveerd is om te (leren) lezen, levert leesvoldoening op en draagt bij aan de leesontwikkeling (www.slo.nl);
2. *interesse en genrevoorkeur*: afhankelijk van persoonlijkheid, karakter en identiteit bepalen lezers naar welke boeken hun voorkeur uitgaat;
3. *leesvaardigheid*: de mate van vaardigheid van een leerling op het gebied van lestechniek en leesbegrip (www.slo.nl);
4. *verschillen tussen jongens en meisjes*: uit o.a. PIRLS en PISA blijken opvallende verschillen in leesvaardigheid en leesattitude van jongens en meisjes.

Leraren kunnen kinderen het beste motiveren om te lezen als ze aansluiten bij het (lees)niveau en de interesses van die kinderen. Dat betekent dat ze ook over handvaten moeten beschikken om op die verschillen in te kunnen spelen. Voor het voortgezet onderwijs heeft Theo Witte, in samenwerking met Stichting Lezen en in aansluiting op de Meijerinkniveaus, een werkbaar differentiatie-instrument ontwikkeld (www.lezenvoordelijst.nl) waarmee leerlingen in aanraking komen met literatuur op hun eigen ontwikkelingsniveau. Voor het basisonderwijs biedt het landelijke programma 'De Bibliotheek *op school*', waarbinnen scholen en bibliotheken structureel samenwerken, mogelijkheden.

Van lezen en leesbevordering een succes maken, begint uiteraard met het enthousiasme en de deskundigheid van de vrouw of man voor de klas. Structureel en duurzaam leesbevorderingsonderwijs vraagt echter meer. Dat moet gedragen worden door een degelijk leesbevorderingsbeleid. Al heel wat scholen maken daar werk van door gebruik te maken van leesplan.nl. Deze website biedt de mogelijkheid om een onderbouwd activiteitenplan op te stellen dat elk jaar kan worden bijgesteld. De website is gratis beschikbaar.

De Nederlandse overheid investeert in leesbevordering met het programma 'De Bibliotheek *op school*'. Bibliotheken, scholen en gemeenten werken hierbij strategisch

en structureel samen. Al ruim 2500 basisscholen doen mee en op tientallen vmbo-scholen in het hele land draaien pilots. Havo, vwo en mbo volgen op termijn. De opbrengsten van 'De Bibliotheek *op school*' worden vastgelegd in 'de Monitor' die jaarlijks wordt afgenomen. Daarmee wordt onder andere informatie verzameld over het lees- en leengedrag van leerlingen, het leesplezier, de leescultuur thuis, het leesbevorderend gedrag van leraren en het leesbevorderingsbeleid op school. Meer informatie over dit programma kunt u vinden op www.debibliotheekopschool.nl.

Dit artikel is gebaseerd op *Samen werken aan een sterke leescultuur. Beleidsvoornemens van Stichting Lezen voor de cultuurplanperiode 2013-2016*. Het document is te downloaden op de site van Stichting Lezen.